

Skydd mot rån i handeln

Femte upplagan, januari 2012

**SÄKERHETS-
SKYDDAD**

POLISEN – HANDELN – ANSTÄLLDA

**13-punktsprogrammet
för säkerhetscertifiering**

Innehållsförteckning

sid

Samarbete mot rån **3**

Säkerhetscertifiera butiken **4**

Programmets 13 punkter

Säkerhetsansvarig, punkt 1 5

Utbildning i säkerhetsfrågor, punkt 2 5

Rutiner för säkerhetsarbetet, punkt 3 5

Låsbara kassalådor, punkt 4 6

Sedelbox, rörpost eller slutet kontanthanteringssystem, punkt 5 6

Skyddad uppräkningsplats, punkt 6 6

Värdeskåp, punkt 7 7

Larmmöjlighet, punkt 8 7

Säkra dörrar och låsningsrutiner, punkt 9 7

Personalingång och varuintag, punkt 10 8

Längdmarkering, punkt 11 8

Säkra förflyttningar av pengar m m, punkt 12 9

Beredskap för krishantering, punkt 13 10

Övriga åtgärder och tips **11**

Butikens egna rutiner **12**

Om det händer **13**

Checklista för butiken **14**

Lagstiftning och föreskrifter **15**

Arbetsmiljöverket **15**

Samarbete mot rån

Rånen mot handeln och dess anställda fortsätter. Det är vanligt att vapen och andra tillhyggen används. Aktiva åtgärder behövs för att skapa trygga butiksmiljöer. Brottsförebyggande rådet (Brå), Rikspolisstyrelsen och Handels Arbetsmiljökommitté har därför gemensamt tagit fram programmet *Skydd mot rån i handeln*. Programmet handlar om förebyggande åtgärder som syftar till att begränsa pengarnas tillgänglighet och förebygga så att inte personalen kommer till skada.

En butik kan med fördel använda detta program i sitt arbetsmiljöarbete med säkerhetsfrågor. Programmet *Skydd mot rån i handeln* och exempel på lokala samarbeten kring programmet finns att ta del av på webbplatsen **www.handelsarbetsmiljokommite.se**.

I Handels Arbetsmiljökommitté (HAK) ingår representanter för organisationerna Svensk Handel, Arbetsgivarföreningen KFO, Handelsanställdas förbund och Unionen.

www.handelsarbetsmiljokommite.se

Svensk Handel • Arbetsgivarföreningen KFO
Handelsanställdas förbund • Unionen

brå

Polisen

Säkerhetscertifiera butiken

Butiker som uppfyller de 13 punkterna i detta program har möjlighet att bli säkerhetscertifierade. Detta sker genom att butiken tar kontakt med det lokala brottsförebyggande rådet i kommunen, polisen, handelsn parter lokalt eller med HAK. En av HAK utbildad besiktningsman kommer ut och kontrollerar om butiken uppfyller samtliga delar i programmet. Uppfylls alla 13 punkterna säkerhetscertifieras butiken och förses med dekalen ”Säkerhetsskyddad”.

Uppföljning sker lämpligen årligen i verksamhetens arbetsmiljö-/säkerhetsarbete och eventuell ombesiktning bör genomföras av besiktningsman vartannat år.

Programmets 13 punkter

1 Säkerhetsansvarig

I varje butik ska det finnas en säkerhetsansvarig som handhar butikens säkerhetsfrågor. Denna person ansvarar exempelvis för att:

- Utbilda all nyanställd personal, repetera vid behov.
- Kontrollera att säkerhetsinstruktioner följs.
- Kontrollera larm etc.

2 Utbildning i säkerhetsfrågor

Det är varje arbetsgivares ansvar att tillse att samtliga anställda har kunskap om hur de ska agera både före, under och efter ett rån eller hot om våld. Ett sätt att tillse detta kan vara att använda webbutbildningen *Säker i butik*, www.sakeributik.se, kompletterat med den interna säkerhetsinformation som berör personalen.

3 Rutiner för säkerhetsarbetet

Butiken ska ha rutiner och instruktioner för sitt säkerhetsarbete. Det är viktigt att följa upp säkerhetsarbetet för att kontrollera att det fungerar över tiden. Det kan handla om:

- Kontroll av teknisk utrustning såsom larm.
- Säkerhetsutbildning av all personal (nyanställda, tillfälligt anställda, tillsvidareanställda).
- Instruktioner för maximalt kontantbelopp som får förvaras i kassalådan.
- Bankningsrutiner/dagskassehantering. Om pengar och andra värdehandlingar ska överlämnas till värdetransportföretag behövs rutiner för detta. Dessa rutiner utformas lämpligen i samarbete med värdetransportföretaget som står för tjänsten.
- Hur agera vid ett rån, hur agera efter ett rån.
- Att följa upp punkterna i detta 13-punktersprogram.
- Efter att något har inträffat: Vad har hänt? När, var och hur? Vilka orsaker? Vilka åtgärder ska vidtas?

Kontroll av säkerhetsarbetet samordnas ofta med fördel med andra arbetsmiljöfrågor som ska utföras i samverkan med arbetstagarerna. Instruktionen ”Om det händer” på sidan 13 kan också användas.

4 Låsbara kassalådor

Kassalådorna ska vara försedda med kod eller nyckellås. Kassalådan ska alltid vara låst när kassan är obemannad. Nycklar ska då förvaras på ett betryggande sätt men vara lätt åtkomliga för berörd personal. Så lite pengar som möjligt ska förvaras i kassalådan.

5 Sedelbox, rörpost eller slutet kontanthanteringssystem

För säker förvaring av överskottspengar ska sedelbox eller annan förvaringsutrustning, till exempel rörpost, slutet kontanthanteringssystem eller tidlådsbox, finnas i anslutning till varje kassaplats. Där ska alla sedlar (utöver växlingsbehovet) förvaras. Boxen ska:

- Vara väl fastsatt.
- Vara låst och nyckeln förvaras i värdeskåp eller på annan betryggande plats (ej i kassan).
- Tömmas på ett betryggande sätt på bestämd uppräkningsplats.
- Placeras så att den inte sitter i vägen för den som arbetar i kassan.

I första hand rekommenderas ett slutet kontanthanteringssystem då de visat sig ha en mycket god rånforebyggande effekt.

6 Skyddad uppräkningsplats

Vid uppräkningsrum av kontanter och andra värdehandlingar behövs en väl skyddad plats eller ett uppräkningsrum.

- Uppräkningsrum ska ha låsbar dörr med tittöga och dörrstängare. Alternativt ska uppräkningsrum ske när butiken är stängd.
- Uppräkningsplatsen ska vara insynsskyddad.
- Uppräkningsrum får aldrig ske i närvaro av kunder.
- Längdmarkeringar ska finnas vid dörren.
- Larmmöjlighet ska finnas enligt punkt 8.

7 Värdeskåp

Konter och värdehandlingar ska alltid förvaras i värdeskåp med minst de skyddsvärdepoäng som försäkringsbolaget kräver beroende på beloppen som förvaras.

Deponeringsfack/värdekassett bör finnas i skåpet. Värdeskåpet ska vara placerat i direkt anslutning till uppräkningsplatsen.

8 Larmmöjlighet

Efter ett rån ska polisen snarast kontaktas. En extra telefon alternativt mobiltelefon ska finnas i ett rum som gränsar till försäljningslokalen, lämpligen i anslutning till uppräkningsplatsen. Det är viktigt att kontrollera att mobiltelefonen har täckning. Denna telefon ska inte kunna sättas ur funktion om åverkan görs på butikstelefonen. Då får den eller de, som utför rånet, svårare att förhindra utgående samtal genom att till exempel slita sönder ledningarna.

Överfallslarm är ett bra komplement. Larm kan vara av olika typer. Ett bra komplement till fasta larm är bärbart larm.

- Överfallslarm ska vara placerat på lämplig plats och gå direkt till larmcentral, som tillkallar polis.
- Larm ska funktionstestas enligt instruktion.
- Larm får inte ha ljud- eller ljussignaler, som kan uppmärksammas och leda till att den/de som begår rånet grips av panik med våldshandlingar som följd. Vid installation av överfallslarm bör man överväga att även skaffa inbrottslarm och punktlarm på värdeskåp.

9 Säkra dörrar och låsningsrutiner

För att inga obehöriga ska komma in i butiken ska dörrar ha av Stöldskyddsföreningen godkänt lås. Under arbetstid ska bakdörrarna, till exempel varuintag och personalentré, vara låsta med lås som kan styras med hjälp av kod, kortläsare eller nyckel. Det ska finnas möjlighet att identifiera personer via till exempel fönster, tittöga eller kamera innan de släpps in genom bakdörrar. Ringklocka eller porttelefon kan också behövas för att påkalla uppmärksamhet. Annars är erfarenheten att bakdörrar ibland lämnas olåsta/ställs upp. Bakdörrar ska ha dörrstängare.

Dörr mellan säljyta och bakomutrymme ska vara låst. Undantag kan godtas om det finns så god kontroll att obehörig inte kan ta sig ut i bakomutrymme obemärkt.

10 Personalingång och varuintag

Personalingång och varuintag ska vara väl upplysta. Det ska vara god överblick över området i direkt anslutning till dessa. Förvaring av skrymmande föremål ska undvikas så att fri sikt inte begränsas. Ibland kan kundentrén ur säkerhetssynpunkt vara den lämpligaste personalentrén.

11 Längdmarkering

Längdmarkeringar ska vara placerade på lämpliga platser.

Placering:

- Entré.
- Personalentré.
- Varuintag.
- Kassalinjen.
- Kassakontoret/uppräkningsplats.
- Lagerdörrar.

Det är också viktigt att försöka registrera andra signalement och upplysningar om den eller de som utför rånet.

Längdmarkeringar kan beställas från Svensk Handel och Handelsanställdas förbund.

12 Säkra förflyttningar av pengar m m

Värdetransporterna ska följa föreskrifterna i AFS 1993:2, Våld och hot i arbetsmiljön, bilaga 3, enligt nedan:

Förslag till åtgärder vid värdetransporter, det vill säga transport av pengar, värdehandlingar och andra värdeföremål. Välj åtgärder efter bedömning av risksituationen.

- Förvara alla pengar på ett säkert sätt, till exempel i värdeskåp, i avvaktan på värdetransport.
- Bestäm vem som skall utföra transporten. Kan till exempel värdetransportföretag utföra värdetransporterna? Om detta inte är möjligt, utred hur arbetstagare kan genomföra värdetransporterna med största möjliga säkerhet.
- Kontrollera att den som genomför värdetransporter har den information och den utbildning som behövs för att utföra arbetet med minsta möjliga risk.
- Genomför värdetransporten så anonymt som möjligt.
- Använd rutiner som gör det svårt för obehöriga att upptäcka att vissa personer regelbundet går eller färdas från arbetsstället till inlämningsstället.
- Variera rutiner, tider och färdväg för transporterna.
- Variera utrustning för att minska igenkänning av transporten.
- Genomför om möjligt transporter under dagtid.
- Undvik värdetransporter till fots. Vid transport till fots kan det ofta vara lämpligt att minst två personer utför transporten.

13 Beredskap för krishantering

Butiken ska kunna redovisa hur man tar hand om rånoffer.

Instruktioner för omedelbart omhändertagande

- Ta omedelbart hand om de drabbade. Sätt er på en lugn plats och låt de drabbade prata om händelsen.
- Lyssna, visa att du förstår. Bry dig om, din närvaro är viktig.
- Visa omsorg och omtanke till exempel genom att ge något varmt att dricka.
- Om den drabbade vill åka hem, se till att någon finns hemma – rånoffer bör inte lämnas ensamma.
- De som utsatts för våldshandling eller rån är ofta i ett chocktillstånd och därmed olämpliga som bilförare.

För fortsatt stöd

- Butiken ska ha beredskap för hur efterhjälpande krishantering ska gå till.
- Samla snarast möjligt alla anställda för att ge information och stöd.

Övriga åtgärder och tips

Där det anses lämpligt, bör följande ytterligare förslag till brottsförebyggande åtgärder övervägas:

- Speglar.
- Länsstyrelsen hanterar anmälan och tillstånd för kameraövervakning. Övervakningskameror bör vara noggrant anpassade för att upprätthålla ett bra bevisvärde i en rättsprocess. Installationen bör följa SSF:s rekommendationer SSF 1060.
- Inbrottsskydd – skalskydd.
- Punktlarm på värdeskåp.
- Övervakning med hjälp av bevakningsföretag vid vissa tillfällen.
- Flermansbetjänad arbetsplats vid behov, exempelvis vid svår överblick i lokalen, i anslutning till öppning/stängning, kvällstid etc.
- Godkänd värdetransportutrustning. Ta också reda på om försäkringsbolaget ställer ytterligare villkor som måste följas. Om ”avrundning” eller ”cash-back” används i kassan kan penningvolymen minskas och därmed även antalet värdetransporter begränsas.
- Anlita professionella värdetransportföretag.
- Lämpligen styrs utomhusbelysningen vid personalingång och varuintag med skymningsrelä.
- Beakta särskilt hantering och exponering av stöldbegärliga varor.
- Regelbundna säkerhetsövningar.
- Underlätta betalning med kort.
- Val av personalentré – ibland är kundentrén lämpligast.
- God överblick i butiken.
- Signalementsblanketter.
- Anhöriglista så att anhöriga kan nås vid behov.
- Vid förändringar i verksamheten eller ändrad hotbild, se över säkerhetsarbetet.
- Arbetsgivaren ska se till att tillfredsställande bevakning ordnas vid behov.
- Det finns företag och organisationer som arbetar stödjande med krishantering på företags- och individnivå.

Butikens egna rutiner

Vid rån, hot eller våld – omedelbara åtgärder.

Telefonnummer:

1. Larma polisen. Vid behov även ambulans. Ring 112.
2. Spärra av brottsplatsen! Rör inget!
3. Be eventuella vittnen att stanna kvar.
4. Gå ut och möt polisen.
5. Kontakta _____
(*exempelvis chefen, säkerhetsansvarig, jourgrupp*)

Anmäl utan dröjsmål det inträffade till Arbetsmiljöverket **www.av.se**.

Kontakta för råd och hjälp: Företagshälsovården eller motsvarande
för krisbearbetning _____

Annan krisbearbetningsgrupp _____

Skyddsombud och regionalt skyddsombud _____

Sakkunnig hos _____

Anmäl arbetsskada till Försäkringskassan **www.forsakringskassan.se**.

Trygghetsförsäkring vid arbetsskada (AFA Försäkring)
www.afaforsakring.se.

Brottsoffermyndigheten **www.brottsoffermyndigheten.se**.

Om det händer

Under pågående rån:

- Sätt den egna säkerheten främst/gör inget som kan utlösa våld.
- Följ rånarens instruktioner.
- Observera rånarens utseende, kön, kroppsbyggnad, ålder och eventuella andra kännetecken.

Efter rånet:

- Ring 112. Begär polisen och berätta om viktiga iakttagelser.
- Skriv genast ner minnesbilden av rånarens/rånarnas signalement samt fabrikat, färg och registreringsnummer på eventuell flyktbil.
- Be eventuella vittnen stanna kvar tills polisen anländer.
- Skydda eventuella spår efter rånet för att underlätta polisens tekniska undersökning (till exempel DNA, finger- och skosuleavtryck).
- Möt polisen utanför butiken om rånaren lämnat platsen.
- Kontakta den som är säkerhetsansvarig. Anmäl det som hänt till Arbetsmiljöverket.
- Anmälan om arbetsskada ska göras till Försäkringskassan och eventuellt till AFA Försäkring om trygghetsförsäkring vid arbetsskada (TFA) finns.
- lämna aldrig ut uppgifter om rånbelopp och tillvägagångssätt till massmedia.

Checklista för butiken

Checklistan används av butiken för egenkontroll av de 13 punkterna. När ni anser att programmet är uppfyllt kan butiken kontakta besiktningsman. Godkänns butiken registreras den som certifierad och får dekalen "Säkerhetskyddad".

13 rutor att kryssa i nedan!

- 1 Säkerhetsansvarig
- 2 Utbildning i säkerhetsfrågor
- 3 Rutiner för säkerhetsarbetet
- 4 Låsbara kassalådor
- 5 Sedelbox, rörpost eller slutet kontanthanteringssystem
- 6 Skyddad uppräkningsplats
- 7 Värdeskåp
- 8 Larmmöjlighet
- 9 Säkra dörrar och låsningsrutiner
- 10 Personalingång och varuintag
- 11 Längdmarkering
- 12 Säkra förflyttningar av pengar m m
- 13 Beredskap för krishantering

Lagstiftning och föreskrifter

Arbetsgivaren är enligt lag skyldig att upplysa om de risker som finns samt se till att de anställda får nödvändig utbildning. Som exempel på vad som sägs i arbetsmiljölagen, återges vissa delar av 3 kap 2a § nedan. Dessutom anges nedan de för butikssäkerhet relevanta föreskrifterna från Arbetsmiljöverket.

”Arbetsgivaren ska systematiskt planera, leda och kontrollera verksamheten på ett sätt som leder till att arbetsmiljön uppfyller föreskrivna krav på en god arbetsmiljö. Han skall utreda arbetsskador, fortlöpande undersöka riskerna i verksamheten och vidta de åtgärder som föranleds av detta. Åtgärder som inte kan vidtas omedelbart skall tidplaneras.”

Lag och föreskrifter som bör beaktas:

Arbetsmiljölagen 3 kap 2,3 § §

Arbetsmiljöförordningen 2 §

AFS 1982:3 Ensamarbete

AFS 1996:1 Minderåriga

AFS 2001:1 Systematiskt arbetsmiljöarbete

AFS 1993:2 Våld och hot i arbetsmiljön

AFS 1999:7 Första hjälpen och krisstöd

Arbetsmiljöverket

Arbetsmiljöverket (AV) är en tillsynsmyndighet som även utfärdar föreskrifter som reglerar hur arbetsmiljön ska vara. AV är uppdelat i distrikt som genomför inspektioner på företag. Läs mer på www.av.se.

För mer information om och kring detta program se HAK:s hemsida, www.handelsarbetsmiljokommitte.se.

Lycka till i säkerhetsarbetet önskar handeln – anställda – polisen!

www.handelsarbetsmiljokommitte.se

brå

Polisen